

จากจิตรกรรมฝาผนังสู่การสร้างสรรค์ตุ๊กตาธรรม วัดบวรนครหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการคงอยู่ของงานตั้งธรรมหลวง¹

received 2 AUG 2021 revised 4 FEB 2022 accepted 9 MAR 2022

ฐาปกรณ์ เครือระยา

อาจารย์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บทคัดย่อ

ตุ๊กตาธรรม หนึ่งในงานพุทธศิลป์ล้านนาที่ว่าด้วยเรื่องงานจิตรกรรมบนผืนผ้า เล่าเรื่องเวสสันดรชาดก สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการประเพณีตั้งธรรมหลวง ซึ่งจัดขึ้นในวันยี่เป็ง หรือช่วงเดือนพฤศจิกายน – มกราคม ของทุกปี โดยจะเป็นการเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งภาพเหล่านี้จะถูกนำไปแขวนไว้ในวิหารเพื่อให้ผู้ฟังเทศน์ได้ซึมซับภาพไปพร้อมกับการฟังเทศน์ โดยคนล้านนาเชื่อว่าใครได้ฟังเทศน์มหาชาติจบทั้ง 13 กัณฑ์จะได้ขึ้นสวรรค์

ชุมชนบวรนครหลวงเป็นอีกหนึ่งวัดที่ในอดีตเคยปรากฏภาพตุ๊กตาธรรม แต่เมื่อ 50 ที่ผ่านมา ภาพตุ๊กตาธรรมชุดดังกล่าวได้หายไปจากชุมชน จึงทำให้องค์ประกอบของพิธีกรรมนี้ขาดหายไป คนในชุมชนมีความประสงค์ที่จะต้องการจัดสร้างภาพตุ๊กตาธรรมชุดใหม่ขึ้นมาทดแทนชุดเดิมที่หายไป จึงนำไปสู่การศึกษารูปแบบจิตรกรรมตุ๊กตาธรรมจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้เรื่องรูปแบบ สัดส่วน โครงสร้าง การเล่าเรื่อง จากภาพตุ๊กตาธรรมในกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกไว้ 5 ชุมชน คือ 1. วัดลำปางกลางตะวันออก จังหวัดลำปาง 2. วัดบ้านเอื้อม จังหวัดลำปาง 3. วัดบ้านสัก จังหวัดลำปาง 4. วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง และ 5. วัดสบลี จังหวัดลำปาง ใช้เป็นแนวทางการวางโครงสร้างของชุดภาพตามแบบแผนส่วนใหญ่ กรณีศึกษาภาพตุ๊กตาธรรมในครั้งนี้ เพื่อนำไปเป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานตุ๊กตาธรรมชุดใหม่ให้กับชุมชนบวรนครหลวง

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาตัวภาพจากงานจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนครหลวง เพื่อทำงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ วาดภาพเวสสันดรชาดกบนผืนผ้า จำนวน 15 ผืน โดยการนำองค์ประกอบการจัดวางโครงสร้างภาพมาจากตุ๊กตาธรรมวัดบ้านเอื้อม วัดบ้านสักและวัดปงสนุกเหนือมาปรับใช้ แล้วสร้างตัวละครใหม่ในท้องเรื่องเวสสันดรชาดกโดยนำเอาภาพบุคคล สถานที่ งานสถาปัตยกรรม เครื่องใช้ไม้สอย สัตว์และต้นไม้ จากจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนครหลวงมาจัดวางองค์ประกอบใหม่จนได้ตุ๊กตาธรรม เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

¹บทความวิชาการนี้ ส่วนหนึ่งได้ข้อมูลจากการลงพื้นที่โครงการวิจัยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อการสร้างสรรค์ภาพตุ๊กตาธรรมวัดบวรนครหลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับอุดหนุนทุนวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประจำปีงบประมาณ 2019 ดำเนินการแล้วเสร็จปี 2020

การสร้างภาพตุ๊กคร่าวธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนของเดิม จะใช้โครงสร้างเดียวกันกับรูปแบบตุ๊กคร่าวธรรมทั่วไปที่พบในพื้นที่ล้านนา ทั้งการตัดตอนการเล่าเรื่องตัวละครในฉากต่าง ๆ แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์งานจิตรกรรมสกุลช่างไทใหญ่ของชุมชน ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้คนในชุมชนหันกลับมาดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสามารถให้ผู้สนใจเยาวชนรุ่นใหม่เข้ามาศึกษาเรียนรู้สัมผัสกับมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นและที่สำคัญคือคนในชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์งานประวัติศาสตร์ศิลป์ในครั้งนี้ ไว้กับพุทธศาสนาสืบไป

คำสำคัญ: ตุ๊กคร่าวธรรม, วัดบวกรภหลวง อ.เมือง จ.เชียงใหม่, ประเพณีตั้งธรรมหลวง

From Mural Painting to the Creation of Tung Kaw Dham Banner in Buak Krok Luang Temple, Chiang Mai Province: Approach for Traditional Mahajati Preaching Conservation¹

Thapakon Kruaraya

Lecturer

Faculty of Liberal Arts, Maejo University

Abstract

Tung Kaw Dham, traditional banner decorated by painting technique, is a kind of Buddhist arts with Lanna style. This art object depicts the story of Vessantara Jataka which specifically used in Traditional Mahajati Preaching. The religious ceremony is annually held during November – January or collectively called “Yi-Peng”, where thirteen episodes of Mahajati Preaching are altogether sermonized. The banners are normally hung in vihara as an important component of the ceremony to make listeners feel blessed. Lanna people believe that if someone listen to all thirteen episodes, these people could absolutely go to heaven.

Once Tung Kaw Dham have been founded in Buak Krok Luang community used in the Traditional Mahajati Preaching. They were disappeared from the community for around fifty years, the ceremony has been held without the important component since then. The interview with some elders in the community found that the missing Tung Kaw Dham are similar to mural painting in the vihara of Buak Krok Luang Temple and they also would like to create new banners instead of the old ones. This contributes to the need of studying from various areas to gather related data of Tung Kaw Dham including pattern, form, and storytelling. So that, banners from five communities in Lampang Province have been selected as specific samples for structuring the new ones: (1) Lampang Klang Tawan-ok Temple, (2) Ban Uam Temple, (3) Ban Sak Temple, (4) Pong Sanuk Nuea Temple, and (5) Sob Li Temple. These selected banners depict different stories, but each one of them is traditionally consists of way of life and surrounding atmosphere of its community.

¹Some part of this academic article obtained from the field study of research project “The Study and Data Collection of Mural Painting towards the Creation of Tung Kaw Dham in the Traditional Mahajati Preaching, Buak Krok Luang Temple, Chiang Mai Province”, funded by Faculty of Liberal Arts, Maejo University, Fiscal Year 2019 and completed in 2020.

Moreover, this study also focuses on the mural painting in Buak Krok Luang Temple for creating new art works of Tung Kaw Dham, by drawing the story of Vessantara Jataka on fifteen fabric sheets. The first two sheets depict the Primary Story of Phra Malai (Phra Malai Ton) and the Secondary Story of Phra Malai (Phra Malai Plai), and other sheets demonstrate thirteen episodes of Mahajati Preaching. The composition of the paintings is applied from those banners found in Ban Uam Temple, Ban Sak Temple, and Pong Sanuk Nuea Temple. All components from the mural painting including human, location, architecture, material, animal, and tree are brought to be part of the works, as well as new actors are created. This contributes to new design of fifteen Tung Kaw Dham banners, which are then provided to the community.

The new works still maintain the identity of Tung Kaw Dham founded in Lanna area and also Tai Yai art technique related to mural painting of the community. The important objective of the project is to raise awareness among community's members and youth regarding to the existence and conservation of Buddhist art in their own place. It is an inspirational project that attracts those who would like to learn and protect their cultural heritage, and leads to the promotion of local tradition. Most importantly, it has forged a collaborative network among community's members to create their religious art works which can be transmitted to the next generation.

Keywords: Tung Kaw Dham, Buak Krok Luang temple, Muang district, Chiang Mai province, Traditional Mahajati preaching

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อการสร้างสรรค์ภาพตุ๊กคร่าวธรรม วัดบวรนครหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบภาพจิตรกรรมตุ๊กคร่าวธรรมของกลุ่มตัวอย่าง และจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนครหลวง เพื่อสร้างตุ๊กคร่าวธรรม ใช้สำหรับประเพณีตั้งธรรมหลวงของชุมชนบวรนครหลวง เพื่อในประเพณีตั้งธรรมหลวงประจำปี

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

“ตุ๊กคร่าวธรรม” คือการเขียนงานจิตรกรรมลงบนผืนผ้า โดยช่างจะวาดภาพเล่าเรื่องเวสสันดรชาดกเป็นตอน ๆ หรือที่รู้จักว่ากัณฑ์ เรียงร้อยเนื้อเรื่องจากธรรมในชาดกออกมาเป็นภาพวาดเพื่ออธิบายและสื่อความเป็นตอน ๆ และอาจจะมีคำบรรยายเขียนกำกับประกอบเป็นเหมือนคำคร่าวล่านนา จึงเป็นที่มาของคำว่า ตุ๊กคร่าวธรรม ซึ่งจากการเก็บข้อมูลที่ผ่านมาพบว่าตุ๊กคร่าวธรรมมีอยู่ 2 รูปแบบ กล่าวคือ มีทั้งแบบที่เขียนเล่าเรื่องราวเวสสันดรชาดกจบในผืนเดียว โดยมีความยาวหลายสิบเมตร ดังเช่นปรากฏบนภาพพระเวทในวัฒนธรรมอีสาน หรือที่ปรากฏในวัดทุ่งฮ้างศรีตอนมูล และวัดนาคตหลวง ในพื้นที่จังหวัดลำปาง

อีกหนึ่งรูปแบบจะเป็นผ้าเป็นผืน ๆ จัดทำเป็นภาพชุด ชุดละ 15 - 35 ผืน ขึ้นอยู่กับการหาเจ้าภาพในการจัดสร้างของชุมชนนั้น ๆ รวมไปถึงการแบ่งตอนภาพเพื่อเล่าเรื่องของช่างแต่ละพื้นที่ต่างกันออกไปด้วย โดยจัดสร้างขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมตั้งธรรมหลวง ในช่วงยี่เป็ง หรือในช่วงเดือนพฤษภาคม - มกราคม ของทุกปี ซึ่งการกำหนดช่วงเวลานั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละชุมชน ซึ่งปัจจุบันประเพณีตั้งธรรมหลวงลดน้อยลงมากแล้ว ทำให้ตุ๊กคร่าวธรรมไม่นำกลับมาใช้งานชาดการดูแลและความเข้าใจในการรับรู้ความสำคัญของคนในชุมชน จนภาพตุ๊กคร่าวธรรมชำรุดและสูญหายไป โดยเกิดจากผลกระทบแนวคิดของสังคมล้าหน้าที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ปัจจุบัน ทำให้ภาพตุ๊กคร่าวธรรมและเครื่องใช้ในพิธีตั้งธรรมหลวงถูกลดบทบาทลงจนไม่เป็นที่รู้จักว่าภาพเหล่านี้มีความสำคัญอย่างไร ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญหายและนำไปสู่การเปลี่ยนหน้าที่การใช้งาน ซึ่งถ้าองค์ความรู้เหล่านี้ ยังไม่ได้รับการถ่ายทอดทั้งรูปแบบแนวคิด การใช้งานรวมถึงรูปแบบภาพตุ๊กคร่าวธรรมในแต่ละผืนเป็นที่แน่ชัดว่าในอนาคตภาพวาดดังกล่าวคงเป็นเพียงงานจิตรกรรมบนผืนผ้าที่ไร้ซึ่งคุณค่าและความสำคัญประเพณีดังกล่าว

ชุมชนบวรนครหลวง เป็นอีกหนึ่งวัดที่ในอดีตเคยปรากฏภาพตุ๊กคร่าวธรรม ใช้ในประเพณีตั้งธรรมหลวง แต่เมื่อประมาณ 50 ที่ผ่านมา ภาพตุ๊กคร่าวธรรมชุดดังกล่าวได้หายไปจากวัด จึงทำให้องค์ประกอบของพิธีกรรมนี้ขาดหายไป ทำให้คนในชุมชนมีแนวความคิดที่จะต้องการจัดสร้างภาพตุ๊กคร่าวธรรมชุดใหม่ขึ้นมาทดแทนชุดเดิม จึงขอความอนุเคราะห์มายังคณะศิลปศาสตร์ ในการสนับสนุนองค์ความรู้และบุคลากรของคณะ เข้าไปช่วยสร้างและใช้องค์ความรู้เรื่องตุ๊กคร่าวธรรมไปช่วยชุมชนบวรนครหลวงครั้งนี้

ด้วยเหตุนี้จึงต้องเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิจัยตัวภาพตุ่งคร่าวธรรมที่มีความสมบูรณ์จากแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอื่น ที่ปรากฏภาพชุดตุ่งคร่าวธรรม โดยจากการหากลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีภาพตุ่งคร่าวธรรมที่มีความสมบูรณ์อยู่ในเขตจังหวัดลำปางจำนวน 5 วัด ได้แก่ 1. วัดลำปางกลางตะวันออก จังหวัดลำปาง 2. วัดบ้านเอื้อม จังหวัดลำปาง 3. วัดบ้านสัก จังหวัดลำปาง 4. วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง และ 5. วัดสบลี จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาตัวอย่างการแบ่งตอนและการเล่าเรื่องของแต่ละภาพมาใช้ในการเขียนภาพตุ่งคร่าวธรรมชุดนี้ และการศึกษาตัวภาพจากงานจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อทำงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์บนงานภาพพระภูให้กับวัดบวกรกหลวงก่อนเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ ว่าด้วยเรื่องรูปแบบตัวภาพร่าง เพื่อนำเสนอให้กับชุมชนได้รับรู้ การสร้างภาพตุ่งคร่าวธรรมขึ้นมาใหม่เพื่อทดแทนของเดิมให้เข้ากับสังคมยุคปัจจุบันแต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญของการสร้างสรรค์งานตุ่งคร่าวธรรมขึ้นในครั้งนี้ ก็เพื่อให้คนในชุมชนหันกลับมาดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมชุมชน อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีตั้งธรรมหลวง ถือเป็นประจําทุกปีช่วงวันยี่เป็ง ซึ่งสามารถให้ผู้สนใจ เยาวชนรุ่นใหม่เข้ามาศึกษาเรียนรู้สัมผัสกับมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น และที่สำคัญคือคนในชุมชนได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์งานประวัติศาสตร์ศิลป์ในครั้งนี้

ความหมายของคำว่าจิตรกรรมผ้าพระภู ตุ่งคร่าวธรรม

คำว่า พระภู ในความหมายของราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า น. ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธรเจ้าเป็นต้นและแขนไว้เพื่อบูชา ในส่วนพจนานุกรมฉบับมติชนให้ความหมายว่าภาพเขียนบนแผ่นผ้าสำหรับแขวนบูชาเป็นภาพพระพุทธรูป พระบาทหรือพระเวสสันดร (Pantasueb, 2018, p. 43)

พระภูเป็นงานจิตรกรรมไทยประเภทหนึ่งในบรรดาจิตรกรรมไทยทั้งหลายซึ่งปกติเรามักคุ้นเคยกับจิตรกรรมฝาผนังมากกว่าเพราะพระภูเป็นงานที่ทำกันไม่มากอีกทั้งวัสดุที่ใช้ทำไม่ค่อยคงทนปัจจุบันจึงเหลือเป็นหลักฐานน้อยมาก พระภูเป็นงานศิลปกรรมที่มีรูปแบบการเขียนและคติความเชื่อในการเขียนที่มีลักษณะเฉพาะตัวจึงจัดเป็นงานศิลปกรรมที่มีคุณค่าอีกประเภทหนึ่งที่ควรได้รับการอนุรักษ์และการเผยแพร่ (Thā koēt, 1992, p. 32)

ตุ่ง หรือ ตุ้ง หมายถึงเครื่องที่ใช้ในการประดับและใช้ในพิธีกรรมชนิดหนึ่งคำว่า “ตุ่ง” ตรงกับภาษาบาลีว่า ปฏากะหรือธูปฏากะมีลักษณะเป็นแผ่นวัตถุทำจากผ้าหรือไม้ก็ได้ส่วนปลายจะแขวนห้อยเป็นแผ่นยาวลงมา

คำว หรือคร่าว หมายถึง ชื่อของลักษณะการเรียบเรียงถ้อยคำที่ให้เป็นระเบียบเหมือนห่วงโซ่คือมีสัมผัสคล้องจองกันไปเรียก คำว เนื่องจากมีลักษณะคำคล้องจองเป็นเครื่องต่อเนื่องกันลักษณะคล้ายกลอนแปดของภาคกลางเรียกว่าเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางด้านภาษาของล้านนา มีความสุนทรีย์บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ แสดงออกถึงภูมิปัญญาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมชนบทในอดีต สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีแฝงด้วยคติธรรมและสุภาษิตสอนใจ

ตุ่งคร่าวธรรม หมายถึง ภาพวาดบนผืนผ้า เล่าเรื่องเวสสันดรชาดก ถือเป็นเครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรมตั้งธรรมหลวงของล้านนา (Northern Archaeological, Center Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, 2012, p. 113-114)

นอกจากพระพุทธรูปที่นิยมเขียนเป็นรูปพระพุทธรูปเจ้าแล้ว ยังพบว่ามีความนิยมเขียนภาพพระพุทธรูปเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น พุทธประวัติหรือชาดก เป็นต้น ในสังคมล้านนาเรียกว่า “ตุ้จั่วธรรม” ส่วนใหญ่มักจะเขียนเรื่องราวเวสสันดรชาดก แบ่งเป็นตอน ตอนละ 1 ผืน ชุดหนึ่งมี 15 ถึง 35 ผืน ขึ้นอยู่กับการจัดสร้างของแต่ละวัด ภาพตุ้จั่วธรรมมักจะนำมาแขวนรอบพระวิหารด้านนอกในงานเทศน์มหาชาติ หรือประเพณีตั้งธรรมหลวงในช่วงเดือนยี่เป็ง หน้าที่การใช้สอยคล้ายกับจิตรกรรมฝาผนังชั่วคราว เพื่อสร้างพื้นที่ประกอบพิธีกรรม ให้มีความหมายเฉพาะ รวมถึงช่วยให้พิธีการเทศน์มีบรรยากาศและอารมณ์ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยหลังจากเสร็จพิธีตุ้จั่วธรรมจะถูกม้วนเก็บและจะไม่นำมาแขวนประดับในที่ใด ๆ ภาพตุ้จั่วธรรมจึงเป็นพุทธศิลป์เนื่องในพิธีการตั้งธรรมหลวงอย่างแท้จริง ซึ่งภาพเหล่านี้จะถูกนำไปแขวนไว้ในวิหารเพื่อให้ผู้ฟังเทศน์ได้ซึมซับภาพไปพร้อมกับการฟังเทศน์ (Kruaraya, 2016, p. 30)

ประเภทและแบบการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษารูปแบบภาพตุ้จั่วธรรมที่แสดงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน วัด และหมู่บ้าน ในชุมชนที่ปรากฏภาพวาดตุ้จั่วธรรมในเขตพื้นที่ศึกษา รวมทั้งศึกษาองค์ความรู้ประวัติความเป็นมา ร่วมกับวิธีการสำรวจภาคสนามงานจิตรกรรมฝาผนัง ของชุมชนบ้านบวกรกหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งศึกษาเพื่อบูรณาการความรู้ในด้านศิลปกรรม สังคมวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ตุ้จั่วธรรมชุดใหม่ของชุมชนบวกรกหลวง โดยใช้วิธีการเขียนอธิบายความพรรณนาและบันทึกภาพถ่าย โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) ซึ่งเป็นการวิจัยในลักษณะที่มุ่งสร้างความสำนึกและความตระหนักของคนในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม เข้าไปคลุกคลีและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนด้วยตนเองของนักวิจัย

กลุ่มประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้กลุ่มประชากรที่เป็นรายบุคคล จำนวน 15 รูป/คน ดังนี้ กลุ่มผู้รู้ ได้แก่ กลุ่มผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์และถูกต้อง ได้แก่ พระสงฆ์ ภายในวัดบวกรกหลวง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ประธานชุมชน มัคทายก ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของการใช้ภาพตุ้จั่วธรรม รูปแบบและลักษณะของภาพแบบดั้งเดิมในพื้นที่ที่ทำการศึกษาและประชาชนทั่วไป ชาวบ้านทั้งชายและหญิง มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่

กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คัดเลือกจากชุมชนที่มีภาพตัวอย่างตุ้จั่วธรรมที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นวัดในเขตจังหวัดลำปาง มีจำนวน 5 วัด ได้แก่ 1) วัดลำปางกลางตะวันออก อำเภอเมืองลำปาง 2) วัดบ้านเอื้อม อำเภอเมืองลำปาง 3) วัดบ้านสัก อำเภอเมืองลำปาง 4) วัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมืองลำปาง 5) วัดสบลี อำเภอเมืองปาน

ซึ่งภาพตุ๊กคร่าวธรรมทั้งหมด เขียนด้วยสีฝุ่นบนผืนผ้าด้วยสีดำ ขาว น้ำตาล แดง ส้ม เขียว และน้ำเงิน โดยเขียนเรื่องเวสสันดรชาดก อันเป็นเรื่องสำคัญที่สุดของพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับทานบารมีและมีการแต่งขยายความเพิ่มเติมขึ้นในคัมภีร์อรรถกถาชาดก ซึ่งมีผลต่อชาดกสำนวนท้องถิ่นในล้านนา ถือเป็นจิตรกรรมที่มีความงดงามของฝีมือช่างพื้นบ้าน

วิธีการทำการวิจัย

1. สืบหาข้อมูลวัดที่มีตุ๊กคร่าวธรรม 5 วัดที่กำหนดในเขตจังหวัดลำปาง โดยศึกษาจากเอกสารรายงานที่เกี่ยวข้องและการสอบถามผู้รู้ในท้องถิ่น ทำการบันทึกและจัดทำฐานข้อมูลแหล่งที่จัดเก็บภาพตุ๊กคร่าวธรรม
2. ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของภาพตุ๊กคร่าวธรรม โดยการสัมภาษณ์คนในชุมชนทั้งในชุมชนวัด 5 แห่งที่กำหนดในเขตจังหวัดลำปาง และชุมชนบวกรกหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมทั้งจดบันทึกขนาดและภาพถ่ายของตุ๊กคร่าวธรรมศึกษารูปแบบภาพตุ๊กคร่าวธรรม รวมถึงศึกษางานจิตรกรรมที่ปรากฏบนภาพตุ๊กคร่าวธรรม เกี่ยวกับคุณลักษณะทางกายภาพของตัวงานศิลปกรรม ตำแหน่งที่ตั้ง วัสดุ เทคนิค วิธีการสร้าง การประดับตกแต่ง หน้าที่ ใช้สอย แนวความคิดคติความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในแต่ละยุคสมัยที่ถูกบันทึกลงบนภาพตุ๊กคร่าวธรรม
3. จัดหมวดหมู่ข้อมูลภาพตุ๊กคร่าวธรรม โดยแบ่งประเด็นในการศึกษา ดังนี้การศึกษาลักษณะของงานจิตรกรรมประกอบด้วย เทคนิควิธีการเขียนภาพ การจัดองค์ประกอบของภาพ การใช้สี เส้น รูปทรง วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ วิธีการเขียนดำเนินเรื่อง มีการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ การแต่งกายและค่านิยมของสังคม
4. วิเคราะห์และแปลความ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์จากคนในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทำให้การวิเคราะห์ถูกต้อง จึงต้องจัดทำระบบ โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้ ทั้งในส่วนของเทคนิควิธี รูปแบบโครงสร้าง และรูปแบบของตัวภาพ สี วัสดุ สกulpture ที่ได้จากการสำรวจตุ๊กคร่าวธรรม 5 วัดที่กำหนดในเขตจังหวัดลำปาง ผสมผสานกับตัวภาพที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังภายในวิหารวัดบวกรกหลวง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่เพื่อเตรียมทำการวิเคราะห์ถึงพัฒนาการ ตลอดจนเปรียบเทียบรูปแบบ แนวคิด และโครงสร้างการวางภาพเล่าเรื่องที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ ก่อนนำข้อมูลส่วนหนึ่งที่ได้ กลับไปออกแบบและสร้างสรรค์ชุดภาพตุ๊กคร่าวธรรมของวัดบวกรกหลวงอีกครั้ง โดยอาศัยรูปแบบเดิม เทคนิคเดิม การเล่าเรื่องเดิม ในการสร้างสรรค์ผลงานต้นแบบให้กับชุมชน ก่อนจะสรุปเขียนรายงาน และนำไปสร้างสรรค์งานตุ๊กคร่าวธรรมต่อไป

ตุ้ครวธรรมกรลุ่มตัวอย่าง ในพื้นที่จังหวัดลำปาง

จากการเก็บตัวอย่าง โครงสร้างภาพวาดจิตรกรรมภาพตุ้ครวธรรมในวัดกรลุ่มตัวอย่าง 5 วัด ในเขตพื้นที่จังหวัดลำปางนั้น พบว่ารูปแบบการวางภาพ ขนาด และการนำเสนอภาพตุ้ครวธรรมชุดใหม่ที่จะทำการสร้างสรรค์ขึ้นของวัดบวกรกรหลวง น่าจะศึกษาตัวอย่างรูปแบบจากวัดบ้านเอื้อม และวัดบ้านสักร อำเภอมือง จังหวัดลำปาง เพราะมีความชัดเจนในรูปแบบของการนำเสนอเรื่องราวในแต่ละกัณฑ์ มีรูปแบบขนาดที่พอดี มีลักษณะภาพเล่าเรื่องที่สามารถนำไปปรับใช้กับจิตรกรรมแบบไทใหญ่ของชุมชนบวกรกรหลวงได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ได้นำรูปแบบแนวคิดดังกล่าวไปนำเสนอให้กับคนในชุมชนบวกรกรหลวงให้รับรู้และเข้าใจถึงรูปแบบ โครงสร้างของตุ้ครวธรรมชุดใหม่ที่จะดำเนินการสร้างสรรค์ขึ้น ว่ามีรูปแบบการวาดเล่าเรื่องเป็นตอนแบบวัดบ้านเอื้อม บ้านสักร แต่จะใช้อัตลักษณ์ตัวภาพจากงานจิตรกรรมสกุลช่างไทใหญ่ ที่ปรากฏในวิหารวัดบวกรกรหลวงต่อไป

บริบทชุมชนบวกรกรหลวง

วัดบวกรกร เดิมชื่อ วัดม่วงคำ ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่ชัดเจน มีโบราณสถานที่สำคัญ คือ วิหารล้านนาที่สวยงาม โครงสร้างไม้ หน้า 3 ซด หลัง 2 ซด ด้านข้างปีกสองชาย ด้านหน้าวิหาร มีมุขคลุมบันไดนาค ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยกรมศิลปากรได้เข้ามาบูรณะภาพจิตรกรรมฝาผนังและประมาณอายุของวิหารหลวงหลังนี้ ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 24 ลงมา

คำว่า “บวกรกรหลวง” คำนี้เป็นภาษาพื้นเมือง คำว่า “บวกร” แปลว่า หลุม “ครก” แปลว่าภาชนะใช้สำหรับตำ คำว่า “หลวง” แปลว่า ใหญ่ แปลรวมหมายถึง ภาชนะตำขนาดใหญ่ มีผู้รู้เล่าต่อกันมาว่า ในหมู่บ้านนี้มีหลุมสำหรับตำข้าวขนาดใหญ่ ใช้ตำข้าวเลี้ยงคนจำนวนมากในหมู่บ้าน บ้างก็บอกว่าลำเหมืองในหมู่บ้าน ครั้งหนึ่งมีน้ำไหลนองและกัดเซาะบริเวณลำเหมืองหน้าวัดเป็นหลุมขนาดใหญ่คล้ายครก ชาวบ้านเรียกว่า “บวกรกรหลวง”

จากตำนานประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่กล่าวถึงลักษณะที่ตั้งของชุมชนบวกรกรหลวงว่าตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเวียงเชียงใหม่ระหว่างแอ่งที่ลุ่มลำน้ำปิงกับลำน้ำแม่ควา จนกลายเป็นที่มาของชื่อชุมชนและชื่อวัดในเวลาต่อมา แม้จะปรากฏหลักฐานจากคำบอกเล่าว่า เดิมชื่อของวัดแห่งนี้คือ “วัดม่วงคำ” แต่ชาวบ้านทั่วไปก็มักนิยมเรียกชื่อของวัดตามสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนว่า “วัดบวกรกรหลวง”

วิหารวัดบวกรกรหลวงหลังนี้ไม่ปรากฏประวัติและหลักฐานการสร้างที่ชัดเจน แต่จากการสืบประวัติภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏพอจะประมาณได้ว่าอายุของวิหารนี้ไม่ต่ำกว่า 150 ปี วิหารนี้ได้มีการซ่อมแซมบูรณะเรื่อยมาจากหลักฐานจารึกที่ปรากฏบนหน้าบันเขียนเลข พ.ศ. 2468 ไว้ ซึ่งคงเป็นการบูรณะครั้งใหญ่ในสมัยนั้น รวมทั้งการเปลี่ยนกระเบื้องหลังคาด้วย หลังจากนั้นคงจะมีการบูรณะซ่อมแซมต่อมา เช่น ใน พ.ศ. 2498 มีการรื้อฟื้นวิหารและซ่อมแซมโครงสร้างภายใน เพราะมีหลักฐานบันทึกไว้ที่ฐานวิหาร โครงสร้างของวิหารเป็นไม้ผสมปูน

ภาพที่ 1 ภาพวิหาร วัดบวรศรีทอง

Note: From © Thapakorn Khruaraya 13/11/2018

ภาพที่ 2 จิตรกรรมภายในวิหาร วัดบวรศรีทอง

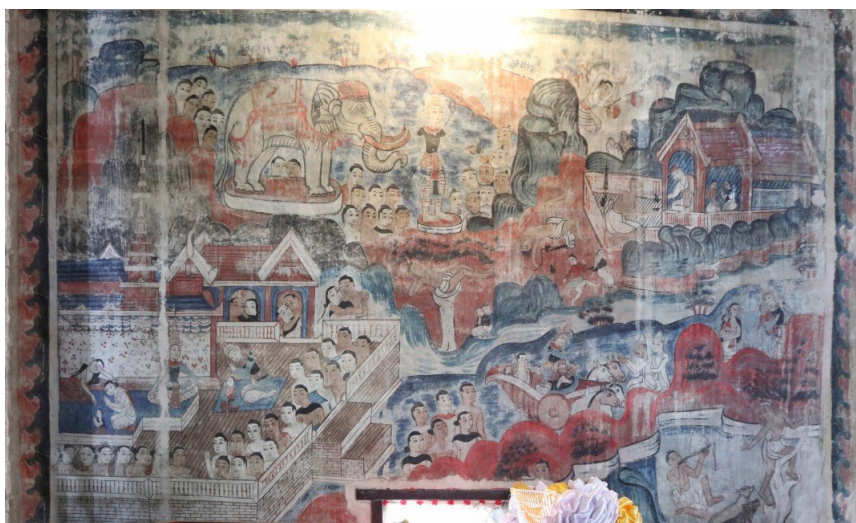
Note: From © Thapakorn Khruaraya 13/11/2018

การศึกษารูปแบบโครงสร้างงานจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีทอง

จากการศึกษาของ สน สิมะตัง ได้ทำการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังของวัดในล้านนา โดยเฉพาะที่วัดบวรศรีทอง อย่างละเอียดพบข้อมูลที่น่าสนใจคือจิตรกรรมฝาผนังในล้านนาไม่พบการเขียนทศชาติครบทั้งสิบพระชาติ แต่จะมีการเลือกมาเฉพาะตอนที่นิยมเพียงบางเรื่องเท่านั้น ทว่าที่วิหารวัดบวรศรีทองมีการเขียนเรื่องทศชาติชาดก มากที่สุด มี 6 พระชาติ คือ เตมียชาดก สุวรรณสามชาดก เนมิราชชาดก มโหสถชาดก วิทูรชาดกและเวสสันดร ชาดก (Simatrang, 1983, p.67)

ซึ่งสันนิษฐานอายุว่าประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 24 แสดงออกถึงความเป็นท้องถิ่น จากการบอกเล่าของชาวบ้าน จิตรกรรมทั้งหลายเป็นฝีมือของช่างไทใหญ่ (ชาวเงี้ยว) เขียนเรื่องพุทธประวัติและทศชาติชาดก จำนวน 14 ห้อง จิตรกรรมฝาผนังนี้เขียนบนผนังรอบวิหาร ระหว่างช่องเสาเป็นเรื่องพุทธประวัติและชาดก ภาพแต่ละรูปเขียนอยู่ในกรอบซึ่งวาดเป็นลายล้อมกรอบด้วยลายคลื่นซ้อนชั้นสีน้ำเงิน แดงและขาว สำหรับเรื่องที่ยาวนั้นทางทิศเหนือเป็นภาพชาดก เรื่องมโหสถ-ชาดก ส่วนทางทิศใต้เป็นเรื่องทศชาติชาดก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดบวกรกรหลวงมีลักษณะของภาพแสดงให้เห็นถึงลักษณะนิยมของท้องถิ่น ที่มีจุดเด่นที่เป็นภาพเขียนที่ใช้สีสดใสจัดจ้าน รอยพู่กันแสดงอารมณ์ที่ชัดเจน และปาดสีอย่างเด็ดเดี่ยว โดยเฉพาะบริเวณส่วนที่เป็นฉากธรรมชาติ เช่น ภูเขา โขดหิน หนองบึงและแม่น้ำ ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วสิ่งเหล่านี้ล้วนมีรูปร่างที่เป็นอิสระเลื่อนไหลคดเคี้ยว เป็นลักษณะเดียวกันกับเส้นลื่นเทาที่เป็นรูปแบบของงานจิตรกรรมไทใหญ่ ในล้านนา นอกจากนั้นแล้ววิธีการเน้นความน่าสนใจของภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบวกรกรหลวงคือ นิยมใช้เส้นลื่นเทาแบ่งพื้นที่ภายในด้วยสีดำ ขอบนอกเป็นแถบสีเทาและตัดเส้นด้วยสีดำ ส่วนเส้นนอกกรอบเลื่อนไหลล้อกับรูปภายนอก

ภาพที่ 3 ภาพวาดเรื่องเวสสันดรชาดก

Note: From © Thapakorn Khruearaya 13/11/2018

สำหรับสีที่ใช้ในจิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดบวกรกรหลวงนี้พอจะจำแนกได้ 6 กลุ่ม คือ กลุ่ม สีคราม สีแดงชาด สีทอง สีเหลือง – น้ำตาล สีดำ และสีขาว ดังนั้นจิตรกรรมฝาผนังวัดบวกรกรหลวง จึงถือเป็นงานฝีมือของช่างไทใหญ่ที่ได้ถ่ายทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมและการแต่งกายแบบพม่าและไทใหญ่ไว้ด้วย เช่น ถ้าเป็นการแต่งกายของชาวบ้านจะมีลักษณะเป็นแบบคนพื้นเมือง แต่ถ้าเป็นเจ้าก็จะเป็นการแต่งกายแบบพม่าหรือไทใหญ่ รวมถึงข้าวของเครื่องใช้แบบคนพื้นเมืองก็ยังมีให้เห็นอยู่ในภาพด้วย เช่น อูบ ชันซี่ (ขันเงิน ขันทอง) ซึ่งเป็นเครื่องใช้ของชาวล้านนา ซึ่งลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังวัดบวกรกรหลวงนั้น เป็นจิตรกรรมล้านนาที่มีส่วนผสมของช่างไทใหญ่ร่วมด้วย

จิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนครหลวงเขียนเส้นเป็นลายคลื่น มีขอบหนาและขอบนั้นล้อมรอบรูปเขียนเป็นสี่เหลี่ยม อีกชั้น การเขียนใช้ระบบสีฝุ่นบดผสมกาวอย่างไม้เช่นเดียวกับที่พบในจิตรกรรมไทยภาคกลาง แต่เรื่องราวแบบแผน กับวิธีการเขียนไม่เหมือนกัน ดังเช่นรูปเครื่องบนยอดปราสาท ในภาพเขียนช่วงไทใหญ่เขียนโดยใช้ระบบเครื่องบน ปราสาทพม่า - ไทใหญ่ นอกจากจะเขียนยอดปราสาทพม่าแล้ว งานสถาปัตยกรรม ตัวภาพบุคคล เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ ก็เป็นแบบพม่า - ไทใหญ่ ซึ่งทำให้เห็นว่าช่วงไทใหญ่มีอิทธิพลและสามารถสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝาผนังแบบสกุลช่างตนเองได้อย่างชัดเจน อาจจะเป็นเพราะว่าช่วงเวลาดังกล่าว พม่าและดินแดนล้านนามีการติดต่อกับค้าขาย และเดินทางไปมา ทั้งการทำธุรกิจป่าไม้และแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างอิสระ อันเป็นผลให้ศิลปะชนบประเพณีแบบพม่าเข้ามามีส่วนร่วมในวิถีชีวิตชาวเชียงใหม่ ซึ่งก็ทำให้เราสามารถเห็นความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยงานจิตรกรรมชิ้นนี้

การเขียนเส้นลื่นเหวี่ยงระหว่างภาพก็เหมือนกัน ทว่าที่วัดบวรนครหลวงก็แตกต่างกับภาคกลางอีก คือ เขามีได้ใช้เส้นลื่นเหวี่ยงเป็นหยักแหลมรูปฟันปลาอย่างภาคกลาง แต่เขียนเป็นลายแบบคลื่นโค้งตามแบบแผนของช่วงไทใหญ่ ยอดปราสาทก็เขียนแบบเดียวกับยอดปราสาทพม่าที่เห็นทางเหนือทั่วไป

โดยสรุปแล้ว งานภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พบในวิหารวัดบวรนครหลวงนี้โดยทั่วไปมีความเป็นงานจิตรกรรมพม่า-ไทใหญ่ ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในสังคมเชียงใหม่ในสมัยนั้น ซึ่งช่วงไทใหญ่วาดตามความเชื่อวัฒนธรรมแบบผสมกับวัฒนธรรมล้านนา เป็นลักษณะอุดมคติประเพณีมากกว่าความเหมือนจริง ถึงแม้ว่ารูปแบบตัวภาพบุคคล ตัวฉาก งานสถาปัตยกรรม และการแต่งกาย จะเป็นแบบศิลปะไทใหญ่ แต่ยังคงรูปแบบเครื่องใช้ที่เป็นศิลปวัฒนธรรมล้านนาได้อย่างชัดเจน เช่น ขันหมาก พาน น้ำตั้นคณโฑ เป็นต้น ซึ่งถือว่าช่วงวาดได้สอดแทรกเครื่องใช้ไม้สอยที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมเชียงใหม่ยุคนั้นได้อย่างน่าสนใจ และวาดภาพโดยใช้เทคนิคสีฝุ่นและเป็นสีจากธรรมชาติ ภาพจึงแสดงออกเป็นภาพ 2 มิติ แม้ว่าจะไม่เน้นความลึกแต่มีการใส่แสงเงาและมีปัจจัยอื่น ๆ จึงทำให้ภาพชุดนี้ดูคล้ายงาน 3 มิติอยู่บ้าง ภาพนิยมแสดงเป็นตอนๆ โดยการใช้แนวต้นไม้ หรือกำแพงเส้นแถบสีต่าง ๆ ขนาดใหญ่เป็นตัวแบ่ง การใช้สีในลักษณะแบนแต่ใช้เส้นที่มีขนาดและน้ำหนักแตกต่างเพื่อแสดงความกลมกลืนความหนา ช่วยให้ภาพมีความรู้สึกที่ไม่แบนจนเกินไป รูปทรงคน สัตว์ พืช สิ่งของเครื่องใช้และอาคารบ้านเรือน มีเค้าโครงที่เป็นจริงแต่ได้ปรับแต่งเสริมตามแนวทางอุดมคติประเพณีมีการใช้ทองคำเปลวปิดเน้นภาพกลุ่มบุคคลที่สำคัญ เช่น ภาพกษัตริย์ ภาพกลุ่มบุคคลสำคัญนี้ จะเครื่องประดับแสดงความหรูหรา ให้ความรู้สึกสภาพไม่มีกริยาอาการ โลดโผนแต่จะแสดงท่าทีที่สงบและเรียบร้อย ต่างกับภาพกลุ่มชาวบ้านหรือทหารที่การเคลื่อนไหวและการแต่งกายเหมือนจริงกว่า

บทวิเคราะห์ผล สภาพสังคมวัฒนธรรม ผ่านจิตรกรรมวัดบวรนครหลวง เพื่อนำมาปรับใช้กับภาพตุ๊กคร่าวธรรมเรื่องเวสสันดรชาดก

งานจิตรกรรมตุ๊กคร่าวธรรม เป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะด้วยการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นรูปภาพ เพื่อสื่อความหมายก่อให้เกิดความรู้สึกยอมรับ ความพึงพอใจและมีความสุข ซึ่งทั้งนี้สิ่งที่สื่อออกมานั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและสภาพสังคมของยุคและสังคมได้เป็นอย่างดี

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวในสังคมท้องถิ่น ทั้งรูปแบบของตัวภาพ อาคารสถานที่ เครื่องแต่งกาย ชาติพันธุ์ ซึ่งถือเป็นสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏในงานจิตรกรรมวัดบวรศรีทวารวดี เพื่อคัดเลือกต้นแบบตัวภาพมาสร้างสรรค์งานจิตรกรรมภาพวาดตุ๊กคร่าวธรรม ซึ่งเน้นความสำคัญของแนวความคิดและประเด็นเกี่ยวกับการเล่าเรื่องเดินภาพ จากจิตรกรรมภาพตุ๊กคร่าวธรรมของวัดบ้านเอื้อมและวัดบ้านสีก จังหวัดลำปาง ตลอดจนความสัมพันธ์ของชุมชนในสังคม ด้วยการใช้วิธีการศึกษาและอธิบายความที่ผสมผสานระหว่างประวัติศาสตร์สังคมในยุคนั้น ซึ่งในการเขียนรูปภาพจิตรกรรมพื้นบ้านเพื่อรับใช้พระศาสนานั้น ในอดีตมักเขียนขึ้นเพื่อนำมาใช้อธิบายพรรณนา หรือลำดับเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา โดยเฉพาะเกี่ยวกับพุทธประวัติ การพรรณนาและลำดับเรื่องอดีตชาติของพระสัมมาสัมมาพุทธเจ้าเมื่อยังเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์หรืออธิบายความเชื่อและเหตุผลแห่งหลักธรรมต่าง ๆ ให้คนทั่วไปเกิดความเข้าใจและยอมรับได้โดยง่าย นอกจากนั้นยังแสดงพฤติกรรมและความเป็นไปในวิถีชีวิตของ คนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ในบทนี้ ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามแบบปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และการวิพากษ์ทางทฤษฎีควบคู่กันไป ซึ่งสามารถจำแนกเนื้อหาและแนวทางในการวิเคราะห์ผลออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) งานสถาปัตยกรรม วัด วัง และบ้านเรือน 2) กลุ่มชาติพันธุ์ 3) เครื่องแต่งกาย 4) เครื่องใช้ไม้สอย

การสร้างสรรค์ผลงาน

การวาดภาพตุ๊กคร่าวธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง 5 วัด ในจังหวัดลำปาง นำมาเป็นต้นแบบของการเลือกฉากในการเล่าเรื่องเวสสันดรชาดกเพื่อนำมาร่างภาพตุ๊กคร่าวธรรมชุดใหม่ โดยอาศัยตัวภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากงานจิตรกรรมวัดบวรศรีทวารวดี ขั้นตอนการดำเนินงาน ได้ออกแบบการทำงานโดยมีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน ดังนี้

การศึกษาลักษณะทัศนธาตุ การจัดองค์ประกอบของภาพ เทคนิคกระบวนการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีทวารวดี เพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบของฉากต่าง ๆ ในเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ ซึ่งฉากต่าง ๆ ที่คัดเลือกจะถูกนำมาจัดวางขึ้นใหม่ ภายใต้การดำเนินเรื่องราวเวสสันดรชาดก ตามแบบตุ๊กคร่าวธรรมวัดบ้านสีกและวัดบ้านเอื้อมซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกัน

การสร้างภาพร่าง เกิดจากการศึกษาข้อมูล จากการนำเสนอข้างต้นแล้วนั้น และทำความเข้าใจในตนเอง จากประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจ ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดองค์ประกอบของภาพจากตุ๊กคร่าวธรรมต้นแบบ โดยเฉพาะตุ๊กคร่าวธรรมของวัดบ้านสีก และวัดบ้านเอื้อม จังหวัดลำปาง แล้วถ่วงดุลความคิดจนตกตะกอน ทั้งการนำเสนอด้านอารมณ์ ความรู้สึก การรับรู้จากสภาพบริบททางสังคม แล้วนำเสนอผ่านภาพร่าง โดยการสร้างภาพร่างนั้น เพื่อจัดวางรูปทรง น้ำหนัก พื้นที่ว่าง และองค์ประกอบ ให้เกิดโครงสร้างโดยรวมก่อนที่จะสร้างสรรค์ผลงานจริง

ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานจริง มีทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. นำภาพร่างมาเป็นต้นแบบขยายผลงาน โดยเพิ่มรายละเอียดเพื่อสร้างอารมณ์งานศิลปะพื้นบ้านตามที่ต้องการ โดยไม่ยึดติดภาพร่างจนเกินไปสามารถปรับเปลี่ยนลดหรือเพิ่มเติมเพื่อให้ตรงกับความรู้สึกส่วนตัวในการมองภาพ ตุงคร่าวธรรมแบบโบราณให้มากที่สุด ซึ่งต้องการแสดงผลของการสร้างสรรค์ที่สะท้อนถึงการบันทึกแบบภาพภาค ในจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีหลวง ในรูปแบบของโครงจิตรกรรมภาพตุงคร่าวธรรมเรื่องเวสสันดรชาดก โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) เตรียมภาพร่างเพื่อ ขยายลงบนเฟรมผ้าใบที่มีขนาดสัดส่วนตามภาพร่าง
- 2) ร่างภาพด้วยดินสอ กำหนดตำแหน่งกลุ่มของรูปทรงและพื้นที่ว่าง ตามที่กำหนดไว้ก่อนแล้วในภาพร่าง ขณะเดียวกันก็สามารถเพิ่มเติมหรือลดทอนบางส่วน เพื่อให้เกิดความเหมาะสมลงตัวของโครงร่างตามแบบภาพตุงคร่าวธรรมของวัดบ้านสักและวัดบ้านเอื้อม และองค์ประกอบโดยรวมของภาพ

ภาพที่ 4 ภาพตัวอย่างภาพร่างต้นแบบด้วยปากกาและดินสอบนกระดาษ

Note: From © Thapakorn Khruaraya 02/08/2018

2. ขั้นตอนการสร้างสรรค์ ภายหลังจากการร่างโครงสร้างของภาพ การสร้างสรรค์ผลงานทั้ง 13 ผืนนั้น จะไม่ยึดหลักการ ขั้นตอน รูปแบบ กระบวนการสร้างสรรค์ที่ชัดเจนตายตัว โดยจะอธิบายกระบวนการสร้างสรรค์โดยสังเขปดังนี้

สร้างโครงสร้างด้วยน้ำหนัของสีและที่แปรง ตามอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด โดยมีโครงสร้างขององค์ประกอบที่ร่างไว้แล้ว ทำการเขียนองค์ประกอบภาพหลัก ภาพรอง และตัดเส้นรูปร่าง รูปทรงและรายละเอียดต่าง ๆ ของภาพ ทำการเน้นรูปทรงหลักให้มีความชัดเจนขึ้นมา โดยใช้สีที่เข้มขึ้นจากนั้นก็จะมีการทาสีทับซ้อนตามรูปทรงองค์ประกอบของภาพ แล้วทำการตัดเส้น หรือปล่อยเป็นพื้นที่ว่างของภาพตามความเหมาะสมของงานชิ้นนั้น ๆ

3. ทำกระบวนการเทคนิคเดิมซ้ำ ๆ ด้วยการเพิ่มปริมาณความเข้มข้นของเนื้อสีขึ้น จากอ่อนสุด จนถึงเข้มสุดเพื่อให้เกิดน้ำหนักตามที่ต้องการ พร้อมทั้งสร้างพื้นผิวในส่วนของรูปทรงวัตถุต่าง ๆ ภายในภาพ จากนั้นทำการตัดเส้นอีกรอบเพื่อความชัดเจนและเรียบร้อยของตัวภาพ ซึ่งถ้าชิ้นงานผืนไหนมีการใช้สีทอง ก็จะทำในขั้นตอนนี้
4. อีกองค์ประกอบของภาพตุ๊กคร่าวธรรมที่สำคัญ คือกรอบภาพและเชิงชาย ซึ่งในการสร้างตุ๊กคร่าวธรรมชุดนี้ได้นำรูปแบบกรอบภาพและลายเชิงชายจากจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนครหลวงมาปรับใช้เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์และกลมกลืนไปกับการงานจิตรกรรมไทใหญ่

ภาพที่ 5 ขอบลายคลื่นและลายเชิงชาย จิตรกรรมวัดบวรนครหลวง

Note: From © Thapakorn Khruaraya 19/07/2018

ภาพที่ 6 ลายคลื่นและลายเชิงชาย ตุ๊กคร่าวธรรมวัดบวรนครหลวง

Note: From © Thapakorn Khruaraya 11/08/2018

ทัศนธาตุที่ใช้ในงานสร้างสรรค์ผลงาน

ทัศนธาตุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ ประกอบด้วย รูปทรง เส้น สี น้ำหนัก ที่ว่างและพื้นผิวโดยนำมาผสมผสานกับเทคนิควิธีการ จินตนาการและแรงบันดาลใจที่ได้จากภาพตุงคร่าวธรรมวัดบ้านสักและวัดบ้านเอื้อม จังหวัดลำปาง ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

รูปทรง คือส่วนที่เป็นรูปธรรมของงานศิลปะ รูปทรงเป็นตัวการสำคัญที่สื่อความหมายจากผู้สร้างสรรคไปสู่ผู้ดู และด้วยรูปทรงเพียงส่วนเดียวก็สามารถสื่อความหมายได้อย่างสมบูรณ์โดยจะอาศัยเรื่องหรือเนื้อเรื่องเวสสันดรชาดกในการแสดงสื่อความ รูปทรงจึงมีความสำคัญที่สุดจนอาจกล่าวได้ว่ารูปทรงคือสิ่งที่จำเป็นในการสร้างสรรค์ ภาพจิตรกรรมพื้นถิ่น รูปทรงต่าง ๆ นั้น มีทั้งรูปทรง เล็ก กลาง และใหญ่ ล้วนแล้วประสานกลมกลืนกันอย่างมีเอกภาพ รูปทรงต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกสร้างสรรคให้ความพอใจต่อความรู้สึกสัมผัสทางอารมณ์ พร้อมกันนั้นก็สร้างเนื้อหาให้กับรูปทรงเอง เป็นสัญลักษณ์ให้แก่อารมณ์ ความรู้สึก ความคิดที่เกิดขึ้นจากเวสสันดรชาดก

เส้น เป็นทัศนธาตุสำคัญในส่วนประกอบของงานจิตรกรรมพื้นบ้าน ซึ่งผู้ศึกษาจะใช้ทัศนธาตุของเส้นเป็นหลัก ในการบันทึกเหตุการณ์การเล่าเรื่องราวเวสสันดรชาดก ทิศทางและอาการของเส้นนั้นมีทั้งเส้นที่นุ่มนวลประณีต และเส้นที่แสดงความดุคั่นก้าวร้าว คุณลักษณะของเส้นนั้นจะเล่าเรื่องที่แตกต่างกันไป

สี โครงสร้างส่วนรวมของตุงคร่าวธรรมชุดนี้ ผลงานแต่ละชิ้นจะมีลักษณะโทนสีที่ล้อมาจากภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดบวกรกรหลวง เพราะต้องการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์การใช้สีของจิตรกรรมไทใหญ่ เนื้อหาเรื่องราวของผลงานแต่ละชิ้นที่สร้างสรรคขึ้นเป็นการบันทึกเรื่องราวในเวสสันดรชาดก โครงสีของบรรยากาศของผลงานแต่ละชิ้นนั้นจึงมีการใช้โทนสีที่สอดคล้องไปกับภาพวาดทศชาติชาดกภายในวิหารวัดบวกรกรหลวง การแสดงออกทางสีของผลงานแต่ละชิ้นนั้นยังคงเล่าเรื่องราวของอารมณ์ ความรู้สึกที่คล้ายกันเพื่อความเป็นเอกภาพของชิ้นงานตุงคร่าวธรรมชุดนี้

น้ำหนัก เป็นการสร้างน้ำหนักอ่อนแก่ ภายในรูปทรงกับที่ว่าง ทำให้เกิดปริมาตรรูปทรง โครงสร้างเรื่องราวที่กลมกลืนและขัดแย้ง รวมถึงการสร้างน้ำหนักที่ต้องการดึงดูดความสนใจของตัวผลงานในบริเวณที่มีความอ่อนแก่ของน้ำหนักที่ตัดกันหลายแห่งและการทับซ้อนน้ำหนัก จนทำให้ผลงานมีชีวิตและสีสันเคลื่อนไหวจนเกิดความน่าสนใจ

พื้นผิว ในผลงานเกิดจากการกระทุ้ง การปาดป้ายตัววัด ขยี้ เป็นร่องรอยขรุขระนูนและเรียบจากฝีแปรง ทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกหนักเบา รุนแรง ช่วยให้รูปทรงในภาพน่าสนใจขึ้น

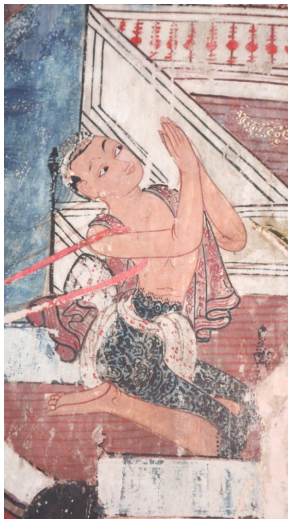
ที่ว่าง เป็นการกำหนดสีพื้นที่ออกมาในผลงานต่อเมื่อมีทัศนธาตุอื่น ๆ มาประกอบเป็นรูปร่าง ซึ่งที่ว่างในตัวผลงานจะเป็นการแสดงเคลื่อนไหวและการเคลื่อนไหวไปตามบทบาทของรูปทรงหลัก รูปทรงรอง และรูปทรงย่อยที่ประกอบกันในส่วนต่าง ๆ ของผลงาน

การดำเนินงานการสร้างสรรคภาพตุงคร่าวธรรม วัดบวรศรีหลวง

การสร้างสรรคภาพตุงคร่าวธรรม วัดบวรศรีหลวงในครั้งนี้ เป็นการสร้างงานขึ้นมาเพื่อรองรับการใช้งานในประเพณี ตั้งธรรมหลวงของชุมชน หรือการเทศน์มหาชาติ ซึ่งเป็นการเทศนาเรื่องเวสสันดร-ชาดก เป็นบุญพิธีที่ชุมชน บวรศรีหลวงนิยมจัดขึ้นทุกปี ดังนั้นการสร้างสรรคงานตุงคร่าวธรรมครั้งนี้จึงจัดสร้างภาพจิตรกรรมบนผืนผ้า ทั้งหมด 15 ผืน โดยแบ่งเป็นตอนมาลัยต้น มาลัยปลาย 2 ผืน และเวสสันดรชาดกอีก 13 ผืน มีรายละเอียดในการ สร้างองค์ประกอบภาพและรายละเอียดเรื่องย่อในแต่ละกัณฑ์ ดังนี้

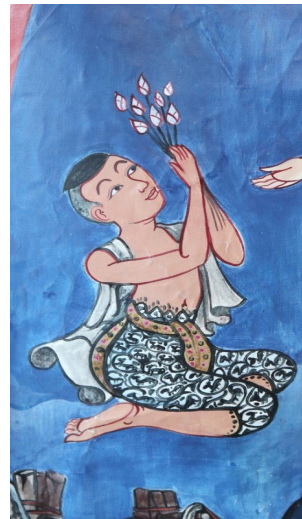
คัมภีร์มาลัยต้น ภาพนี้เป็นเหตุการณ์ตอนหนึ่งที่กล่าวถึง นายทศกัณฐะ ผู้นั่งอาศัยอยู่กับแม่ ในเช้าวันหนึ่ง ชายผู้นั้น ได้ลงไปอาบน้ำและเห็นดอกบัว 8 ดอก มีความงดงาม จึงเก็บดอกบัวมาด้วยจิตศรัทธา จากนั้นนายทศกัณฐะได้ เห็นพระมาลัยเดินบิณฑบาต จึงนำดอกบัว 8 ดอกถวาย และตั้งจิตอธิษฐานว่า ไม่ว่าจะเกิดมาอีกกี่ชาติขออย่าได้ เกิดมาเป็นนายทศกัณฐะอีก จากนั้นพระมาลัยได้นำดอกบัวขึ้นไปบูชาพระเกศแก้วจุฬามณีบนสวรรค์

การวาดภาพตอนนี้นั้น จะเป็นการนเสนอนายทศกัณฐะลงไปเก็บดอกบัวในบึงแล้วมอบให้พระมาลัย เพื่อนำไปถวายพระ ชาติกุศแก้วจุฬามณี และพระมาลัยก็เหาะขึ้นฟ้าไป โดยอาศัยภาพตัวบุคคลจากงานจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรี หลวงมาเป็นนายทศกัณฐะ

ภาพที่ 7 นายทหารในจิตรกรรมวัดบวรศรีหลวง

Note: © Thapakorn Khruearaya 19/07/2018

ภาพที่ 8 นายทศกัณฐะที่สร้างสรรคขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

ภาพที่ 9 พระมาลัยจากตุ่งคร่าวธรรมวัดปงสนุกเหนือ

Note: © Thapakorn Khruearaya 01/08/2009

ภาพที่ 10 พระมาลัยที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

คัมภีร์มาลัยปลาย กล่าวถึงพระมาลัยเดินทางไปสวรรค์ ได้พบพระอริยะเมตไตรเทวบุตร ผู้ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นอนาคตพระพุทธรเจ้า พระมาลัยถามว่าทำอย่างไรจะได้เกิดมาร่วมศาสนากับพระศรีอริยะเมตไตร ได้คำตอบว่าผู้ที่ได้สดับฟังการเทศน์มหาชาติตั้งแต่ต้นจนจบจะได้พบกับศาสนาพระศรีอริยะเมตไตรพุทธรเจ้า จากนั้นพระมาลัยก็ไปไหว้พระธาตุเกศแก้วจุฬามณี แล้วเทศนาธรรมให้เหล่าเทวดาฟัง

การสร้างสรรคงานตุ่งคร่าวธรรมผืนนี้ จึงวางโครงสร้างของภาพ โดยให้มีพระธาตุเกศแก้วจุฬามณียู่ตรงกลาง แล้วพระมาลัยนั่งเทศนาสั่งสอนเหล่าเทวดา ถึงกุศลที่ได้จากการสดับฟังการเทศมหาชาติตั้งแต่ต้นจนจบ โดยนำโครงสร้างภาพตุ่งคร่าวธรรมวัดปงสนุกเหนือมาเป็นต้นแบบแล้วปรับรายละเอียดให้เป็นศิลปกรรมแบบพม่า - ไทใหญ่

ภาพที่ 11 ตุ่งคร่าวธรรมวัดปงสนุกเหนือ
ตอนพระมาลัยปลาย

Note: © Thapakorn Khruearaya 01/08/2009

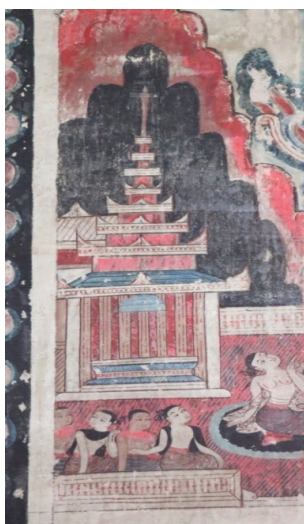

ภาพที่ 12 ตุ่งคร่าวธรรม
ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

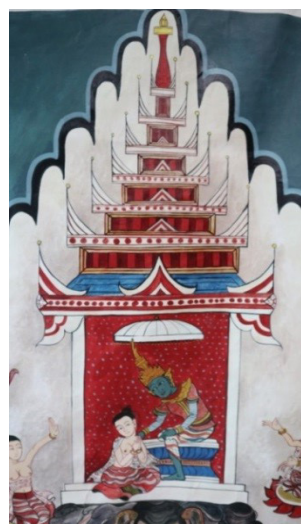
กัณฑ์ทศพร เป็นเรื่องราวที่พระอินทร์ประทานพรให้แก่พระนางผุสดี 10 ประการ ก่อนที่จะจุติลงมาเป็นพระราชมารดาของพระเวสสันดร คือ ให้ได้อยู่ในประสาทของพระเจ้าสิริราชแห่งนครสีพี ขอให้มิจักษุคำคุณันต์ดาลูกเนื้อ ขอให้ควิดำสนธิ ขอให้พระนามว่าผุสดี ขอให้มิโอรสที่ทรงเกียรติยศเหนือกษัตริย์ทั้งหลายและมีบุญญา ขอให้มิครรภ์ที่ผิดไปจากสตรีสามัญคือแบนราบในเวลาทรงครรภ์ ขอให้มิถันงามอย่ารู้ดำและหย่อนยาน ขอให้มิเกศาดำสนธิ ขอให้มิผิวงามและขอให้มิอำนาจปลดปล่อยนักรโทะได้

ดังนั้นภาพเล่าเรื่องในตอนนี้จะป็นรูปของปราสาทพระอินทร์ ที่มีช้างเอราวัณรองรับพระอินทร์ให้พระนางผุสดีในปราสาท มีนางรำและเทพธิดาบรรเลงดนตรี โดยนำรูปแบบโครงสร้างการเล่าเรื่องมาจากตุ๊กคร่าวธรรมวัดปงสนุกเหนือ

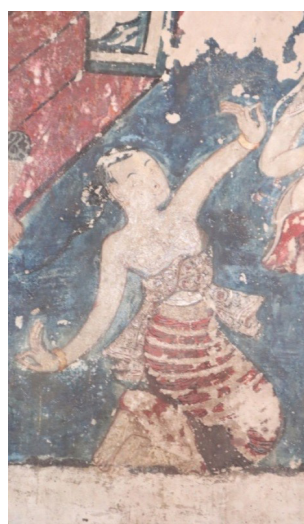
ภาพที่ 13 ปราสาทราชมณเฑียร
ในจิตรกรรมฝาผนังบวศรกลวง

Note: © Thapakorn Khruearaya 19/07/2018

ภาพที่ 14 ปราสาทพระอินทร์
ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

ภาพที่ 15 นางรำ ในจิตรกรรมฝาผนังบวศรกลวง

Note: © Thapakorn Khruearaya 13/11/2018

ภาพที่ 16 นางรำ ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

กัณท์หิมพานต์ เป็นการเล่าเรื่องถึงพระนางผุสดีได้จุติลงมาเป็นพระราชธิดาพระเจ้ามัททราช เมื่อเจริญชนม์ได้ 16 ชันษาจึงได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้ากรุงสยชัย แห่งสัวิรัฐนคร ต่อมาได้ประสูติพระโอรสนามว่า “เวสสันดร” และในวันเดียวกันนั้นมีลูกเป็นช้างเผือกขาวบริสุทธิ์เกิดขึ้นด้วย จึงนำมาไว้ในโรงช้างต้นคู่บารมีให้มีนามว่า “ปัจจัยนาค” เมื่อพระเวสสันดรเจริญชนม์ 16 พรรษา พระราชบิดาก็กสมบัติให้ครอบครองและทรงอภิเษกกับนางมัทรี พระราชบิดาราชวงศ์มัททราช มีพระโอรสชื่อ ชาลี มีราชธิดาชื่อ กัณหา พระองค์ได้สร้างโรงงาน บริจาคทานแก่ผู้เชื่องใจ ต่อพระเจ้ากาสิงคะแห่งนครกาลิงครัฐได้ส่งพราหมณ์มาขอพระราชทานช้างปัจจัยนาค พระองค์จึงพระราชทานช้างปัจจัยนาค พระองค์จึงพระราชทานช้างปัจจัยนาคแก่พระเจ้ากาสิงคะ ชาวกุรุงสยชัย จึงเนรเทศพระเวสสันดรออกนอกพระนคร ในการสร้างสรรค์งานชิ้นนี้ จึงเป็นรูปพระเวสสันดรพระราชทานช้างให้แก่พราหมณ์ทั้งแปดคน โดยมีต้นแบบโครงสร้างของภาพจากตุ๊กตาธรรมวัดปงสนุกเหนือ

ภาพที่ 17 กษัตริย์ ในจิตรกรรมฝาผนังบวกรกหลวง ภาพที่ 18 พระเวสสันดรที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruarayaya 19/07/2018

Note: © Thapakorn Khruarayaya 08/11/2018

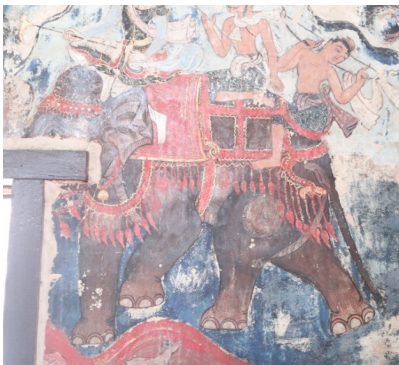
ภาพที่ 19 ข้าราชการบริวาร ในจิตรกรรมฝาผนังบวกรกหลวง

Note: © Thapakorn Khruarayaya 13/11/2018

ภาพที่ 20 ข้าราชการบริวารของพระเวสสันดรที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruarayaya 08/11/2018

ภาพที่ 21 ข้างทรงเครื่อง ในจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีทอง

Note: © Thapakorn Khruearaya 19/07/2018

ภาพที่ 22 ข้างต้นคู่บารมีให้มีนามว่า “ปัจฉิมนาค” ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

ตัวอย่างสุดท้าย กัณฑ์ฉกษัตริย์ เป็นกัณฑ์ที่ทั้งหกกษัตริย์สละบงเมื่อได้พบหน้า ณ อาศรมที่เขาวงกต พระเจ้ากรุงสุโขทัยใช้เวลา 1 เดือน กับ 23 วัน จึงเดินทางถึงเขาวงกต เสียงโห่ร้องของทหารทั้ง 4 เหล่า พระเวสสันดรทรงคิดว่าเป็นข้าศึกมารบนนครสีพี จึงชวนนางมัทรีขึ้นไปแอบดูที่ยอดเขาพระนางมัทรีทรงมองเห็นกองทัพพระราชบิดา ได้ทรงตรัสพูดพระเวสสันดรและเมื่อหกกษัตริย์ได้พบหน้ากันทรงกันแสงสุดประมาณ รวมทั้งทหารเหล่าทัพ ทำให้ป่าใหญ่สนั่นครืนครืนท้าวสักกะเทวราช จึงได้ทรงบันดาลให้ฝนตกประปรายหกกษัตริย์และทวยหาญได้หายเศร้าโศก

สำหรับตอนนี้ คนล้านนาเรียกว่า “ฝนท่าแก้ว” ซึ่งในการวาดรูปตุงคร่าวธรรมตอนนี้ จะเป็นรูป 6 กษัตริย์พบกัน ประทับในปราสาท ร้องไห้จนสลับไปทุกคน จากนั้นก็มีฝนท่าแก้วตกโปรยลงมาทำให้ทุกคนฟื้นขึ้นมาอีกครั้งและหายโศกเศร้า ดังตัวอย่างที่นำมาเป็นโครงสร้างภาพ คือตุงคร่าวธรรมวัดปางสนุกเหนือ

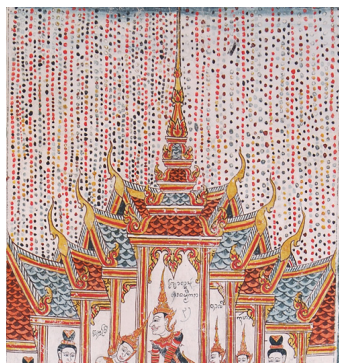
ภาพที่ 23 ปราสาทราชมณเฑียรกรุงกบิลพัสดุ์ ในจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรศรีทอง

Note: © Thapakorn Khruearaya 19/07/2018

ภาพที่ 24 ปราสาทที่ประทับ 6 กษัตริย์ ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

ภาพที่ 25 ฝาผนังแก้ว

ในจิตรกรรมภาพตุ่งคร่าวธรรมวัดปงสนุกเหนือ

Note: © Thapakorn Khruearaya 01/08/20009

ภาพที่ 26 ฝาผนังแก้ว

ที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

Note: © Thapakorn Khruearaya 08/11/2018

ผลการศึกษา

การศึกษารูปแบบภาพตุ่งคร่าวธรรมที่แสดงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน จากภาพวาดตุ่งคร่าวธรรมในเขตพื้นที่ศึกษา ร่วมกับวิธีการสำรวจภาคสนามงานจิตรกรรมฝาผนังของชุมชนบ้านบวกรกหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ตุ่งคร่าวธรรมชุดใหม่ของชุมชนบวกรกหลวง โดยใช้วิธีการเขียนอธิบายความพรรณนาและบันทึกภาพถ่าย จากการศึกษาข้อมูลทั้งในส่วนของกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ที่ทำงาน สามารถสรุปผลการศึกษาเป็นประเด็นดังนี้

มูลเหตุของการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังเพื่อการสร้างสรรค์ภาพตุ่งคร่าวธรรม วัดบวกรกหลวง จังหวัดเชียงใหม่” เกิดจากการสร้างตุ่งคร่าวธรรม วัดบวกรกหลวงชุดนี้เป็นความศรัทธาของคุณยายลัดดา ศิริพันธ์ ที่ท่านคิดอยากจะทำขึ้นมาทดแทนของเดิมที่สูญหายไปจากชุมชนเมื่อ 50 ปีก่อน คุณยายเล่าว่าตอนเด็ก ๆ เคยเห็น แต่ตอนนี้ถูกขายไปให้กับนักสะสมงานศิลปะชาวเยอรมัน คุณยายอยากให้ชุมชนบวกรกหลวงมีตุ่งคร่าวธรรมไว้เหมือนเดิม เพื่อจะได้นำมาใช้ในประเพณีตั้งธรรมหลวงของชุมชนที่จัดขึ้นในช่วงเทศกาลยี่เป็ง ซึ่งเป็นประเพณีของชุมชน

ด้วยเหตุนี้ จึงมีการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา มาสร้างสร้างงานตุ่งคร่าวธรรม เพื่อให้งานมีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยเน้นรูปแบบจากตัวภาพจากจิตรกรรมฝาผนังของชุมชนบวกรกหลวงมาจัดวางองค์ประกอบตามโครงสร้างของภาพตุ่งคร่าวธรรม ที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง 5 วัดในเขตพื้นที่จังหวัดลำปาง มาใช้จัดวางรูปแบบงานชุดดังกล่าว

งานจิตรกรรมพื้นบ้านภาพตุ่งคร่าวธรรม ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวลำปางที่สำคัญชิ้นหนึ่ง ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้ทำการคัดเลือกจำนวน 5 แห่ง เพื่อเก็บข้อมูลรูปแบบของภาพตุ่งคร่าวธรรม ซึ่งสามารถนำกระบวนการที่ได้จากการเก็บข้อมูลครั้งนี้ไปปรับใช้ในการสร้างสร้างงานตุ่งคร่าวธรรมให้กับชุมชนบวกรกหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

สรุป

บทสรุปการศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังเพื่อการสร้างสรรค์ภาพตุ๊กคร่าวธรรม วัดบวรนครหลวง จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษารูปแบบของภาพจิตรกรรม เทคนิควิธีการเขียนภาพและลวดลายต่าง ๆ ที่มีคุณค่าในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสำรวจเก็บข้อมูลโดยการบันทึกภาพถ่าย จากนั้นจะทำการบรรยายให้ความรู้เรื่องคุณค่าความสำคัญของภาพตุ๊กคร่าวธรรมอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อนจะทำการอนุรักษ์ซ่อมแซมภาพตุ๊กคร่าวธรรมที่มีการสำรวจพบให้กับคนในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกับคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม

การศึกษาในครั้งนี้ได้ศึกษารูปแบบการนำเสนอเรื่องราวแต่ละกัณฑ์ โดยดูรูปแบบการแบ่งเรื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความสมบูรณ์ในการแบ่งตอนตามเนื้อเรื่อง โดยกำหนดพื้นที่ในการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 5 วัดที่คัดเลือกจากความสมบูรณ์และการนำเสนอตอนได้อย่างลงตัวตามขาดกแบบพื้นถิ่น ซึ่งปรากฏในเขตพื้นที่จังหวัดลำปางทั้งหมด ได้แก่ 1) วัดลำปางกลางตะวันออก อำเภอเมืองลำปาง 2) วัดบ้านเอื้อม อำเภอเมืองลำปาง 3) วัดบ้านสัก อำเภอเมืองลำปาง 4) วัดปงสนุกเหนือ อำเภอเมืองลำปาง 5) วัดสบลี อำเภอเมืองปาน

จากการลงพื้นที่ศึกษา สามารถถ่ายทอดงามรู้จนทำให้คนในชุมชนนั้น ๆ ได้รับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญ พร้อมกับการร่วมสร้างสรรค์ภาพตุ๊กคร่าวธรรมต่อยอดจากข้อมูลที่มีอยู่เดิม โดยการใช้ประเพณีตั้งธรรมหลวง ในการเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและวางแผนงานพุทธศิลป์ที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง รวมถึงเป็นแหล่งศึกษาคูณ กระบวนการสร้างงานให้คนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงกระบวนการสร้างภาพตุ๊กคร่าวธรรม การส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น นำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปกรรมทางพุทธศาสนาของคนในพื้นที่ ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับการรื้อฟื้นให้กับคนในชุมชน ได้มองเห็นถึงคุณค่าในภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน พร้อมทั้งสามารถถ่ายทอดหรือส่งต่อแนวคิดเหล่านี้ไปสู่ชุมชนอื่น

การจัดสร้างภาพตุ๊กคร่าวธรรมชุดใหม่ ในเรื่องเวสสันดรชาดก จำนวน 15 ฝืน/ภาพ โดย 2 ภาพแรกเป็นเรื่องของพระมาลัยต้น และพระมาลัยปลาย และอีก 13 ภาพ เป็นการวาดรูปเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ โดยการนำองค์ประกอบการจัดวางโครงสร้างภาพมาจากตุ๊กคร่าวธรรมวัดบ้านเอื้อม วัดบ้านสัก และวัดปงสนุกเหนือมาปรับใช้ แล้วสร้างตัวละครใหม่ในท้องเรื่องเวสสันดรชาดกโดยนำเอาภาพบุคคล สถานที่ งานสถาปัตยกรรม เครื่องใช้ไม้สอย สัตว์และต้นไม้ จากจิตรกรรมฝาผนังวัดบวรนครหลวงมาจัดวางองค์ประกอบใหม่จนได้ตุ๊กคร่าวธรรมของวัดชุดใหม่ 15 ฝืน ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

การนำไปใช้ในประเพณีตั้งธรรมหลวงของชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน ด้วยการให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจรูปแบบตุ๊กคร่าวธรรม อันเป็นศิลปกรรมที่จะสร้างขึ้นใหม่ในชุมชนบวรนครหลวง รวมถึงการให้ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ให้รายละเอียดเรื่องเล่าภาพตุ๊กคร่าวธรรมชุดเก่าของวัดบวรนครหลวงที่ได้หายไปเมื่อ 50 ปี ก่อน เพื่อข้อมูลเหล่านี้จะได้นำมาอธิบายความหมายที่ชัดเจนมากขึ้น

จากการทำงานดังกล่าวพบว่าชุมชนมีกระบวนการในการกำหนดที่มปฏิบัติงานของผู้นำชุมชน โดยยึดหลักการกระจายการมีส่วนร่วมไปยังสมาชิกทุกคนในชุมชน โดยการสร้างและให้ความร่วมมือกับกลุ่มผู้นำในชุมชน อันจะส่งผลให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์ต่อไปอย่างเป็นระบบ รวมถึงการให้บุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอธิบายบรรยายภาพตุ๊กคร่าวธรรม ถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่สร้างภาพตุ๊กคร่าวธรรม เพื่อนำไปเติมเต็มกับภาพสังคมใหญ่ของชุมชนบวกรกหลวง เพื่อบันทึกเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านการสร้างตุ๊กคร่าวธรรมชุดใหม่นี้ขึ้นมา

ระหว่างการลงทุนที่พบปะกับคนในชุมชน เพื่อการเสวนาพูดคุยและสัมผัสถึงสังคมวัฒนธรรมภายในชุมชน นอกจากนั้นต้องมีการนำเสนอผลการดำเนินงานสู่วงกว้าง ผ่านการเสวนา การจัดประเพณีตั้งธรรมหลวง การสร้างห้องเก็บภาพจิตรกรรมตุ๊กคร่าวธรรมแก่กลุ่มพระสงฆ์และแกนนำด้านวัฒนธรรมของชุมชนบวกรกหลวง นอกจากนี้ยังมีการจัดประเพณีการเทศน์มหาชาติหรือการตั้งธรรมหลวง ซึ่งเป็นการนำภาพตุ๊กคร่าวธรรมที่สร้างขึ้นใหม่ในชุมชนใช้งานและทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งการนำไปแห่ขบวนยี่เป็งของเทศบาลบวกรก ทั้งใช้ในการตั้งธรรมหลวง และจัดแสดงให้กับผู้ที่สนใจ

จากการสร้างสรรค์งาน ทำให้เห็นถึงคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับความงามเสมอไปแต่คุณค่าและความสำคัญอยู่กับการแสดงออกของอารมณ์ ให้เห็นถึงศิลปะและวัฒนธรรมที่พร้อมด้วยความดีและความงาม

ในแง่ของความดีนั้น จิตรกรรมฝาผนังเป็นร่องรอยของอดีตและเป็นหลักฐานสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ รวมถึงสกุลช่างและยังแสดงถึงความเจริญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา จึงถือได้ว่าเป็นมรดกที่สำคัญของมนุษยชาติ ทั้งยังเป็นมรดกที่มีความหมายต่อการศึกษาหาความรู้ของอนุชนรุ่นหลัง เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลแบบสหวิทยาการ เป็นชุมชนแห่งความรู้ โดยเฉพาะการศึกษาถึงเรื่องราวจากอดีต ทำให้ทราบถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี คติชนวิทยา เป็นต้น

การศึกษางานดังกล่าวย่อมมีความสำคัญต่องานวิชาการด้านการอนุรักษ์และต่อยอดของงานทัศนศิลป์ของประเทศไทย ในการสร้างสรรค์งานศิลป์ประจำถิ่นเพื่อนำมาใช้ในพิธีกรรม อันจะเป็นเครื่องจรรโลงใจของพุทธศาสนิกชน นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในฐานะเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมส่วนในแง่ของความงามนั้น จิตรกรรมฝาผนังวัดบวกรกหลวง เป็นผลงานที่ได้กลั่นกรองมาจาก ความรู้สัจนิรันดร์ ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประกอบกับความรักในงานศิลปะ ความรู้ และความสามารถของช่างไทใหญ่อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งลักษณะการเขียนงานรูปแบบดังกล่าว ได้ถูกนำกลับมาสร้างซ้ำ บนพื้นที่และทำหน้าที่ใหม่ให้กับชุมชนตนนั้นเอง

References

- Kruaraya, T. (2016). Kānsuksā Phāp Tung Khāo Tham Phān Ngān Bōrikān Wichākān Wādūai Kānsamrūt Læ ‘Anurak Sōmsēm Mōradok Thāng Watthanatham Hāng Nakhōn Lampāng [The Study of Tung Painting Vessantara Jakata Tale through Academic Service in Survey and conservation on Cultural Heritage of Na Khon Lampang]. *Journal of Liberal Art, Maejo Univresity*, 4(1), 27-43.
- Northern Archaeological Center, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. (2012). *Lānnā Khunkhā Satthā Læ Kān ‘anurak. [Lanna Buddhist Arts, Values, Faith and Conservation]*. Chiang Mai: Wanida Printing.
- Pantasueb, S. (2018). *Phonngā Nawičhai Čhittrakam Phā Phrabot Wat ČHarāen Mūrang Tambon Čharāen Mūrang ‘amphā Phān ČHangwat Čiang Rāi [Research results for Phra Bot cloth painting Wat Charoen Muang Charoen Mueang Subdistrict, Phan District Chiang Rai]*. Research report, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University.
- Simatrang, S. (1983). *khrōngsāng čhittrakam fā phanang lānnā [The Structure of Lanna Mural Paintings]*. Bangkok: P.A.T.
- Tha koet, T. (1992). *Phonngā NawičHai Phrabot Thī Phop Nai Khēt ‘amphā Wang Nūra ‘amphā Čhā Hom Læ Thīwat Sop Lī Tambon Čhā Sō ‘on King ‘amphā Mūrang Pān ČHangwat Lampāng [Research results for Phra Bot cloth painting in Wang Nuea District, Chae Hom District and at Sobli Temple. Chae Son Subdistrict, Mueang Pan District, Lampang Province]*. Research report, Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University.